

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน
สุขศึกษาและพลศึกษา
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
เรื่อง อนุญาตให้ใช้สื่อการเรียนรู้ในสถานศึกษา

ด้วยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำหนังสือเรียน
รายวิชาพื้นฐาน สุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้พิจารณาแล้วอนุญาตให้ใช้ใน
สถานศึกษาได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

ISBN 978-974-01-9583-2

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๓๐,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๕๔

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว แขวงสะพานสอง

เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๑๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๓๘ ๓๐๓๓, ๐ ๒๕๑๔ ๔๐๓๓ โทรสาร ๐ ๒๕๓๙ ๙๙๕๖

จัดจำหน่าย : องค์การค้าของ สกสค.

อาคาร ๙ ถนนราชดำเนินกลาง แขวงบวรนิเวศ

เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐ โทรศัพท์ ๐ ๒๖๒๙ ๑๙๑๐-๑๑

โทรสาร ๐ ๒๒๘๐ ๓๖๘๐, ๐ ๒๒๘๒ ๕๘๓๐

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์

(นายชินภัทร ภูมิรัตน)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คำนำ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยหลักสูตรดังกล่าวนี้ กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ๔ กลุ่มสาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา เป็นกลุ่มหนึ่งของผู้เรียนจะได้เรียนรู้ตลอดหลักสูตร ซึ่งเมื่อจบหลักสูตรแล้วผู้เรียนจะมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีเจตคติ คุณธรรม และค่านิยมที่ดีในเรื่องการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของมนุษย์ ชีวิตและครอบครัว การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทย และกีฬาสากล การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพ การป้องกันโรคและความปลอดภัยในชีวิต รวมทั้งมีทักษะในการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการสร้างเสริมสมรรถภาพเพื่อสุขภาพจนเป็นกิจนิสัย

เพื่อให้การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้จัดทำหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน สุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ขึ้น โดยนำเสนอสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตร ซึ่งหวังว่าหนังสือเรียนเล่มนี้จะอำนวยความสะดวกให้กับนักเรียนและครูได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามหากหนังสือเรียนนี้มีข้อควรปรับปรุงประการใด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยินดีรับข้อเสนอแนะ เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

หนังสือนี้สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของคณะกรรมการจัดทำหนังสือเรียนสุขศึกษาและพลศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ จากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และผู้เกี่ยวข้องที่มีส่วนร่วมในการจัดทำครั้งนี้

(นายชินภัทร ภูมิรัตน)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๓

ตัวชี้วัดและมาตรฐานการเรียนรู้ สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

สาระที่ ๑ การเจริญเติบโตและการพัฒนาการของมนุษย์

มาตรฐาน พ ๑.๑ เข้าใจธรรมชาติของการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของมนุษย์

ตัวชี้วัด

๑. อธิบายการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาในวัยรุ่น
๒. ระบุปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตและการพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาในวัยรุ่น

สาระที่ ๒ ชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน พ ๒.๑ เข้าใจและเห็นคุณค่าตนเอง ครอบครัว เพศศึกษา และมีทักษะในการดำเนินชีวิต

ตัวชี้วัด

๑. วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อเจตคติในเรื่องเพศ
๒. วิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน
๓. อธิบายวิธีป้องกันตนเองและหลีกเลี่ยงจากโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เอดส์ และการตั้งครรภ์โดยไม่พึงประสงค์
๔. อธิบายความสำคัญของความเสมอภาคทางเพศและวางตัวได้อย่างเหมาะสม

สาระที่ ๓ การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทย และกีฬาสากล

มาตรฐาน พ ๓.๑ เข้าใจ มีทักษะในการเคลื่อนไหว กิจกรรมทางกาย การเล่นเกม และกีฬา

ตัวชี้วัด

๑. นำผลการปฏิบัติตนเกี่ยวกับทักษะกลไกและทักษะการเคลื่อนไหวในการเล่นกีฬาจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายมาสรุปเป็นวิธีที่เหมาะสมในบริบทของตนเอง
๒. เล่นกีฬาไทยและกีฬาสากลทั้งประเภทบุคคลและทีมอย่างน้อย ๑ ชนิด
๓. เปรียบเทียบประสิทธิภาพของรูปแบบการเคลื่อนไหวที่ส่งผลต่อการเล่นกีฬาและกิจกรรมในชีวิตประจำวัน
๔. ร่วมกิจกรรมนันทนาการอย่างน้อย ๑ กิจกรรม และนำความรู้และหลักการที่ได้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน พ ๓.๒ รักการออกกำลังกาย การเล่นเกม และการเล่นกีฬา ปฏิบัติเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ มีวินัย เคารพสิทธิ กฎ กติกา มีน้ำใจนักกีฬา มีจิตวิญญาณในการแข่งขัน และชื่นชมในสุนทรียภาพของการกีฬา

ตัวชี้วัด

๑. อธิบายสาเหตุการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาที่เกิดจากการออกกำลังกาย และเล่นกีฬาเป็นประจำจนเป็นวิถีชีวิต
๒. เลือกเข้าร่วมกิจกรรมการออกกำลังกาย เล่นกีฬาตามความถนัดและความสนใจ พร้อมทั้งวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง
๓. มีวินัย ปฏิบัติตามกฎ กติกาและข้อตกลงในการเล่นกีฬาที่เลือก
๔. วางแผนการรุกและการป้องกันในการเล่นกีฬาที่เลือกและนำไปใช้ในการเล่นอย่างเหมาะสมกับทีม
๕. นำผลการปฏิบัติในการเล่นกีฬามาสรุปเป็นวิธีที่เหมาะสมกับตนเองด้วยความมุ่งมั่น

สาระที่ ๔ การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพและการป้องกันโรค

มาตรฐาน พ ๔.๑ เห็นคุณค่าและมีทักษะในการสร้างเสริมสุขภาพ การดำรงสุขภาพ การป้องกันโรคและการสร้างเสริมสมรรถภาพเพื่อสุขภาพ

ตัวชี้วัด

๑. เลือกใช้บริการทางสุขภาพอย่างมีเหตุผล
๒. วิเคราะห์ผลของการใช้เทคโนโลยีที่มีต่อสุขภาพ
๓. วิเคราะห์ความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์ที่มีผลต่อสุขภาพ
๔. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของภาวะสมดุระหว่างสุขภาพกายและสุขภาพจิต
๕. อธิบายลักษณะอาการเบื้องต้นของผู้มีปัญหาสุขภาพจิต
๖. เสนอแนะวิธีปฏิบัติตนเพื่อจัดการกับอารมณ์และความเครียด
๗. พัฒนาสมรรถภาพทางกายตนเองให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

สาระที่ ๕ ความปลอดภัยในชีวิต

มาตรฐาน พ ๕.๑ ป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ อุบัติเหตุ การใช้ยา สารเสพติด และความรุนแรง

ตัวชี้วัด

๑. ระบุวิธีการ บังคับและแหล่งที่ช่วยเหลือ พี่นผู้ติดสารเสพติด
๒. อธิบายวิธีการหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงและสถานการณ์เสี่ยง
๓. ใช้ทักษะชีวิตในการป้องกันตนเองและหลีกเลี่ยงสถานการณ์คับขันที่อาจนำไปสู่อันตราย

สารบัญ

๑ วัยรุ่นรุ่นใหม่เติบโตใหญ่สมบูรณ์.....

- ❖ การเปลี่ยนแปลงของตัวเรา ๒
- ❖ ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่น ๔

๒ เพศศึกษาน่ารู้.....

- ❖ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อเจตคติในเรื่องเพศของวัยรุ่น ๑๑
- ❖ ความเสมอภาคทางเพศ ๑๓
- ❖ การวางตัวของวัยรุ่นต่อเพศตรงข้าม ๑๔
- ❖ ปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ๑๖
- ❖ โรคภัยอันตรายกว่าที่คิด ๒๐

๓ พลศึกษาพัฒนาสุขภาพ.....

- ❖ หลักการเคลื่อนไหวร่างกาย ๒๙
- ❖ ลักษณะการเคลื่อนไหวร่างกาย ๓๐
- ❖ ทักษะทางกลไกกับการเคลื่อนไหวร่างกาย ๓๐
- ❖ วิเคราะห์การเคลื่อนไหวเพื่อใช้ในการเล่นกีฬา ๓๓
- ❖ ทักษะทางกลไกและการเคลื่อนไหวกับการเล่นกีฬา ๓๖

๔ กีฬาสว่างคน.....

- ❖ กีฬาไทยเพื่อคุณค่าของความเป็นไทย ๔๐
- ❖ กีฬาสากลเพื่อสุขภาพและสมรรถภาพ ๕๖
- ❖ การวางแผนออกกำลังกายและเล่นกีฬา ๗๒
- ❖ คุณลักษณะของผู้เล่นกีฬาที่ดี ๗๕

๕ นันทนาการสร้างสรรค์ความสุข.....

- ❖ นันทนาการเพิ่มคุณค่าให้ชีวิต ๘๐
- ❖ ประโยชน์ของกิจกรรมนันทนาการ ๘๐
- ❖ กิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสมกับนักเรียน ๘๑

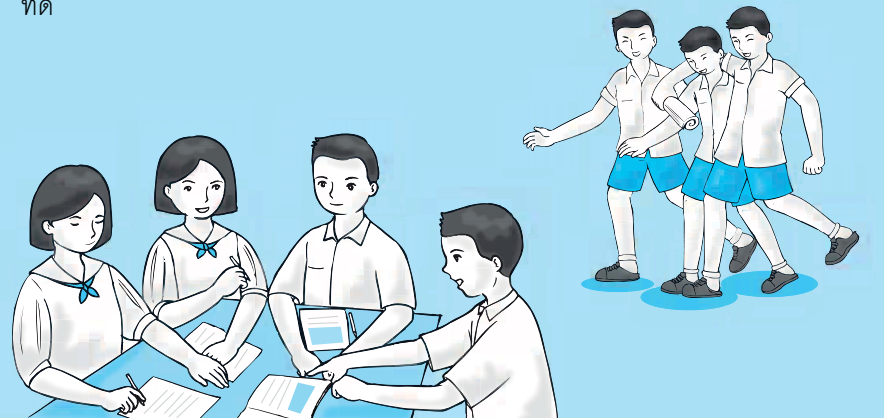
๖ สมรรถภาพทางกาย.....

- ❖ องค์ประกอบของสมรรถภาพทางกาย ๘๕
- ❖ ประโยชน์ของการมีสมรรถภาพทางกายดี ๘๖

❖ รูปแบบการออกกำลังกายเพื่อสร้างเสริมสมรรถภาพทางกาย	๘๗
❖ หลักการการเคลื่อนไหวและการออกกำลังกาย	๘๘
❖ ประโยชน์ของการออกกำลังกาย	๙๐
❖ การทดสอบสมรรถภาพทางกาย	๙๑
๗ การเลือกใช้บริการสุขภาพ.....	
❖ การบริการสุขภาพของรัฐบาล	๙๖
❖ การบริการสุขภาพของเอกชน	๙๙
❖ การบริการสุขภาพในรูปแบบต่าง ๆ	๑๐๐
❖ หลักการเลือกใช้บริการสุขภาพ	๑๐๑
❖ งานสาธารณสุขของชุมชน	๑๐๒
๘ การใช้เทคโนโลยี.....	
❖ ผลกระทบของเทคโนโลยีที่มีต่อสุขภาพ	๑๑๐
❖ เทคโนโลยีใกล้ตัว	๑๑๒
❖ การใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัย	๑๑๔
๙ การแพทย์ก้าวหน้า ประชาสุขภาพดี	
❖ ความก้าวหน้าทางการแพทย์ในปัจจุบัน	๑๑๗
๑๐ กาย-จิตสมดุล.....	
❖ ความสมดุลระหว่างสุขภาพกายและสุขภาพจิต	๑๒๕
❖ ลักษณะเบื้องต้นของผู้ที่มีปัญหาสุขภาพจิต	๑๒๗
❖ การจัดการอารมณ์และความเครียดอย่างชาญฉลาด	๑๓๐
๑๑ ใจกำลังใจ ให้เวลา ปัญหาคลี่คลาย.....	
❖ ระบบการบำบัดรักษาผู้ติดสารเสพติด	๑๔๕
❖ ขั้นตอนการบำบัดรักษาผู้ติดสารเสพติด	๑๔๖
๑๒ ชีวิตไม่เสี่ยง หลีกเสี่ยงได้.....	
❖ การหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงและสถานการณ์เสี่ยง	๑๕๐
❖ ทักษะชีวิตพิชิตความเสี่ยง	๑๕๔

๑ วัยรุ่นรุ่นใหม่ เติบโตใหญ่สมบูรณ์

วัยรุ่นเป็นวัยที่อยู่ระหว่างวัยเด็กกับวัยผู้ใหญ่ ร่างกายของเราจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย ทั้งความสูงและน้ำหนักจะเพิ่มมากขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงทางเพศ ซึ่งวัยรุ่นหญิงจะมีประจำเดือน และวัยรุ่นชายมีการหลั่งน้ำอสุจิ นอกจากนี้ความคิด อารมณ์ และบทบาททางสังคมของวัยรุ่นจะเปลี่ยนไป จะรู้สึกมีพลัง ต้องการเป็นอิสระและรับผิดชอบตัวเอง ต้องการมีพวกพ้องและการยอมรับจากผู้อื่น สนใจเพศตรงข้าม ชอบความตื่นเต้นอยากรู้ อยากเห็น อยากลอง แต่วัยรุ่นมักจะรู้สึกสับสนในบทบาทของตัวเองว่า “เราเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่” “จะเป็นเหมือนใครดี” ทำให้มีความคิดและการกระทำที่ขัดแย้งภายในตัวเองหรือขัดแย้งกับพ่อแม่ และกฎระเบียบต่าง ๆ บางครั้งอาจขาดความรอบคอบและการยับยั้งชั่งใจ จึงควรทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะได้รู้จักตัวเอง เข้าใจตัวเองและผู้อื่น รู้จักการคบเพื่อน ตลอดจนเลือกทางเดินชีวิตที่ดี

การเปลี่ยนแปลงของเรา

การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาในวัยรุ่น แบ่งเป็น ๓ ช่วง คือ วัยรุ่นตอนต้น วัยรุ่นตอนกลาง และวัยรุ่นตอนปลาย ดังตารางต่อไปนี้

วัยรุ่น พัฒนาการ	ตอนต้น หญิง ๑๐-๑๓ ปี ชาย ๑๒-๑๔ ปี	ตอนกลาง หญิง ๑๓-๑๖ ปี ชาย ๑๔-๑๗ ปี	ตอนปลาย หญิง ๑๖-๑๙ ปี ชาย ๑๗-๒๐ ปี
ด้านร่างกาย	- ร่างกายเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว - เด็กหญิงมีหน้าอก - เด็กชายมีกล้ามเนื้อ	ลักษณะทางเพศชัดเจนขึ้น	ลักษณะทางเพศสมบูรณ์และทำหน้าที่ได้ดี
ด้านจิตใจ	- มีความวิตกกังวลในการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และรูปร่าง หน้าตาของตนเอง - แสวงหาเอกลักษณ์หลายแบบเปลี่ยนไปมาตนเองก็ยังสับสน	- สนใจรูปลักษณ์ที่เป็นจริงของตนและปรารถนาให้หน้าดูยิ่งขึ้น - ยอมรับเอกลักษณ์บางอย่าง - ลดการลองผิดลองถูก	- มุ่งมั่นในงานอาชีพและการมีคู่ครอง - สนใจความถูกต้องในสังคม - บางคนเริ่มพบและยอมรับในเอกลักษณ์ที่แท้จริงของตนเอง

วัยรุ่น พัฒนาการ	ตอนต้น หญิง ๑๐-๑๓ ปี ชาย ๑๒-๑๔ ปี	ตอนกลาง หญิง ๑๓-๑๖ ปี ชาย ๑๔-๑๗ ปี	ตอนปลาย หญิง ๑๖-๑๙ ปี ชาย ๑๗-๒๐ ปี
ด้านอารมณ์	- ขัดแย้งในตนเอง “อิสระหรือว่าพึ่งพา” - หุนหันพลันแล่น (โกรธง่ายหายเร็ว)	- เริ่มมีอารมณ์มั่นคงขึ้น - เอาจริงเอาจัง และยังดูวาม	- เข้าใจตนเองมากขึ้น จึงลดความขัดแย้งภายในและควบคุมอารมณ์ได้ดียิ่งขึ้น - รับผิดชอบและนับถือตนเอง
ด้านสังคม	- คบเพื่อนเพศเดียวกัน - อิทธิพลของครอบครัวพอ ๆ กับเพื่อน	- มีกลุ่มเพื่อนที่มีมาตรฐานเดียวกัน - เริ่มสนใจเพศตรงข้าม - ต้องการความสนใจและการยอมรับ	- มีเพื่อนสนิทและเพื่อนต่างเพศ - แยกแยะบทบาทหน้าที่ต่อครอบครัว สังคม และเพื่อน
ด้านสติปัญญา	- ช่างคิด ช่างฝัน - เริ่มเข้าใจนามธรรม และตั้งสมมติฐาน	- คิดหาทางเลือกที่อาจเป็นไปได้ - เริ่มเข้าใจมุมมองที่ต่างกัน แต่ยังไม่รอบคอบ	- รู้จักคิดและแก้ปัญหาที่เป็นนามธรรม - ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม - มุ่งฝึกทักษะวิชาชีพ เพื่อพึ่งพาตนเอง

ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่น

วัยรุ่นจะมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการตามวัยเช่นเดียวกับวัยอื่นๆ ที่มีผลมาจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม เราจะเติบโตสูงใหญ่ได้ถ้าบรรพบุรุษของเรามีรูปร่างสูงใหญ่ อย่างไรก็ตาม หากมีการจัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้เหมาะสม เช่น อาหาร การออกกำลังกาย การพักผ่อน สภาพแวดล้อมทางจิตใจ การอบรมเลี้ยงดู ฯลฯ แม้บรรพบุรุษจะไม่มีรูปร่างสูงใหญ่ แต่สิ่งแวดล้อมเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้เรา มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ด้วยปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

๑. พันธุกรรม

"พันธุกรรมเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่"

พันธุกรรม คือ สิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดทางสายเลือดมาจากบรรพบุรุษ เช่น ความสูง สีผิว ลักษณะรูปร่าง หน้าตา ฯลฯ ถ้าพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย มีลักษณะอย่างไร ลูกหลานก็มีลักษณะอย่างนั้น เช่น บรรพบุรุษมีลักษณะอ้วนเตี้ย ลูกหลานก็มักจะอ้วนเตี้ยเหมือนบรรพบุรุษ แต่หากบรรพบุรุษมีทั้งเตี้ยและสูงคละกัน ลูกหลานบางคนก็เตี้ย บางคนก็สูงตามยีน (GENE) ที่ได้รับการถ่ายทอดมา จึงมักพบว่าในครอบครัวเดียวกัน พี่และน้องจะสูงไม่เท่ากัน ซึ่งเป็นไปตามลักษณะการถ่ายทอดทางพันธุกรรมที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

บางคนอาจมีคำถามว่า ทำไมคนญี่ปุ่นสมัยก่อนตัวเตี้ย แต่ปัจจุบันคนญี่ปุ่นส่วนใหญ่ตัวสูงมาก โดยเฉพาะวัยรุ่นรุ่นใหม่ คำตอบไม่ได้อยู่ที่การเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรมเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมในการเลี้ยงดู เช่น การดื่มนมเป็นประจำ การออกกำลังกายชนิดที่กระตุ้นความสูง ได้แก่ การเล่นบาสเกตบอล วัยน้ำ เป็นต้น

๒. สิ่งแวดล้อม

๒.๑ กินอาหารอย่างไรให้โตสมวัย

วัยรุ่นเป็นวัยที่ร่างกายเจริญเติบโตเร็วและใช้พลังงานมากในการทำกิจกรรมประจำวัน จึงจำเป็นต้องได้รับอาหารที่มีประโยชน์ในปริมาณที่เพียงพอ โดยกินอาหารหลากหลายชนิดในแต่ละมื้อให้ครบ ๕ หมู่ ในปริมาณและสัดส่วนที่

เหมาะสมกับวัย และกินให้เป็นเวลา วันละ ๓ มื้อ อาหารมื้อเช้าเป็นมื้อที่สำคัญสำหรับเด็กวัยเรียน เพราะสมองต้องใช้พลังงานในการเรียนรู้ตลอดทั้งวัน ควรดื่มนมสดหรือนมถั่วเหลืองทุกวัน ดื่มน้ำสะอาดอย่างน้อยวันละ ๘-๑๐ แก้ว กินอาหารที่มีแคลเซียมเพื่อเสริมสร้างกระดูกและฟัน ทำให้ร่างกายสูงใหญ่ สมส่วน และวัยรุ่นหญิงควรกินอาหารที่มีธาตุเหล็ก เช่น ตับ เลือด ไข่แดง ผักใบเขียวเข้ม เป็นต้น เพื่อสร้างเลือดทดแทนที่สูญเสียไปจากการมีประจำเดือน และที่สำคัญควรกินอาหารที่มีสารไอโอดีน เช่น เกล็ดและน้ำปลาที่เติมสารไอโอดีน เพื่อช่วยส่งเสริมพัฒนาการของสมอง

นอกจากนี้ ควรดูแลความสะอาดในการปรุง การเก็บรักษาอาหารและภาชนะ ควรล้างมือก่อนกินอาหาร และใช้ช้อนกลางทุกครั้งที่ยกอาหารร่วมกับผู้อื่น

ตัวอย่างปริมาณอาหารสำหรับวัยรุ่น (อายุ ๑๔-๒๕ ปี) ใน ๑ วัน

อาหาร	ปริมาณอาหาร	คำแนะนำเพิ่มเติม
นม	๑ แก้ว	• ควรดื่มนมจืดครบส่วน หรือนมผงรสจืด ถ้าไม่ดื่มนมให้กินปลาตัวเล็กที่กินได้ทั้งก้าง ๒ ช้อนกินข้าว หรือบางครั้งอาจกินปลากระป๋องทั้งก้าง ๔ ช้อนโต๊ะ
ไข่	๑ ฟอง	• ไข่ไก่หรือไข่เป็ด ควรทำให้สุกก่อนเพราะย่อยง่าย ถ้าไม่กินไข่ในวันนั้น ให้กินเนื้อสัตว์อื่นเพิ่ม ๒ ช้อนกินข้าว
เนื้อสัตว์สุกหรืออาหารทำจากถั่วเมล็ดแห้งหรือผลิตภัณฑ์ธัญพืช	๗ ช้อนกินข้าว	• กินเลือด ตับสัตว์อย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑-๒ ครั้ง ควรกินเนื้อปลาสลับกับเนื้อสัตว์ชนิดอื่น หลีกเลี่ยงการกินหนังสัตว์ทุกชนิด • เนื้อสัตว์ ๑ ช้อนกินข้าว เช่น ปลาทุ ๑ ช้อนกินข้าว (ครึ่งตัวขนาดกลาง) = เนื้อหมู/ไก่/วัว ๑ ช้อนกินข้าว = ไข่ครึ่งฟอง = เต้าหู้แข็ง ๑/๔ ชิ้น = ตับหมู/ไก่ ๑ ช้อนกินข้าว

อาหาร	ปริมาณอาหาร	คำแนะนำเพิ่มเติม
ข้าวสวย ข้าวเหนียว ก๋วยเตี๋ยว บะหมี่ ขนมจีน ขนมปัง ข้าวโพด เผือก มัน หรือ อาหารที่ทำจาก แป้ง	๑๐ ท็อป	- เลือกกินธัญพืชเพื่อให้ได้ใยอาหาร เช่น ข้าวกล้อง ข้าวขัดสีน้อย ข้าวโพด ลูกเดือย เผือก มัน และขนมปังโฮลวีต - ข้าว-แป้ง ๑ ท็อป เช่น ข้าวสวย ๑ ท็อป = ข้าวเหนียวหนึ่งครึ่งท็อป ก๋วยเตี๋ยว ๑ ท็อป ขนมจีน ๑ จับ = บะหมี่ ๑ ก้อน = เส้นหมี่ ๒ ท็อป = วุ้นเส้นสุก ๒ ท็อป = ข้าวโพด ๑ ผัก ขนาดกลาง (๖ ช้อนกินข้าว)
ผัก	๕ ท็อป	- กินผักหลากหลายชนิด เน้นผักใบเขียว ผักที่มีสีเหลือง สีส้ม ประมาณ ๒ ท็อปต่อมื้อ ควรล้างผักให้สะอาดก่อนกินทุกครั้ง - ผัก ๑ ท็อป เช่น พริกทองสุก ๑ ท็อป = ผักคะน้าสุก ๑ ท็อป = ผักบุ้งจีนสุก ๑ ท็อป = ใบตำลึงสุก ๑ ท็อป = แตงกวาดิบ ๒ ผล
ผลไม้	๔ ส่วน	- กินผลไม้สดตามฤดูกาลและล้างให้สะอาดก่อนกินทุกครั้ง หลีกเลี่ยงการจิ้มพริกกับเกลือ - ผลไม้ ๑ ส่วน เช่น ฝรั่ง ๑/๒ ผล = มะม่วง ๑/๒ ผล = เงาะ ๔ ผล ส้มเขียวหวาน ๒ ผลกลาง = กล้วยน้ำว้า ๑ ผล = มะละกอ หรือสับปะรด หรือแตงโม ๖-๘ ชิ้นพอคำ
ไขมัน น้ำตาล เกลือ	ใช้น้อย เท่าที่ จำเป็น	- ควรกินไขมันพืชมากกว่าไขมันสัตว์ เช่น น้ำมันรำข้าว น้ำมันถั่วเหลือง น้ำมันมะกอก น้ำมันงา เป็นต้น - ลดการกินอาหารทอดที่ใช้ไขมันทอดซ้ำ อาหารแปรรูปพวกแฮม ไส้กรอก หมูยอ กุนเชียง รวมทั้งเบเกอรี่ทุกชนิดที่ทำจากเนยเทียม เนยขาว

อาหาร	ปริมาณอาหาร	คำแนะนำเพิ่มเติม
ไขมัน น้ำตาล เกลือ	ใช้น้อย เท่าที่ จำเป็น	- หลีกเลี่ยงอาหารรสจัด อาหารหมักดอง อาหารสำเร็จรูป อาหารกระป๋อง ควรชิมอาหารก่อนปรุงรสทุกครั้ง - ลดการดื่มเครื่องดื่มรสหวาน และลดการเติมน้ำตาลในก๋วยเตี๋ยว - ลดความถี่และปริมาณการกินน้ำจิ้ม เช่น น้ำจิ้มลูกชิ้น สุกี้ เนื้อหรือหมูกระทะ - ทุกครั้งที่ปรุงอาหารใช้เกลือหรือน้ำปลาเสริมไอโอดีน

ที่มา : กองโภชนาการ กรมอนามัย พ.ศ. ๒๕๕๓

๒.๒ ออกกำลังกายอย่างไรให้ร่างกายสมบูรณ์

การออกกำลังกายในวัยรุ่นจะช่วยให้กล้ามเนื้อแข็งแรง เพิ่มความแข็งแรงและทนทานของปอดและหัวใจ ร่างกายกระฉับกระเฉง ช่วยผ่อนคลายความเครียดทั้งร่างกายและจิตใจ วัยรุ่นอายุ ๑๓-๑๘ ปี ควรออกกำลังกายทุกวันหรือเกือบทุกวัน โดยให้เหนื่อยพอประมาณ ทำติดต่อกันอย่างน้อย ๑๐ นาที สะสมให้ได้ ๖๐ นาทีต่อวันเป็นอย่างน้อย ถ้าเป็นไปได้ควรเพิ่มเป็น ๙๐ นาทีต่อวัน และควรเล่นกีฬาเป็นประจำอย่างน้อย ๑ ชนิด เพื่อฝึกให้ร่างกายแข็งแรง รู้จักเข้าสังคม และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

วิธีการออกกำลังกายควรจะเป็นการเล่นกีฬากับกลุ่มเพื่อน เช่น ฟุตบอล บาสเกตบอล ตะกร้อ เต้นแอโรบิก หรือเล่นกีฬาเดี่ยว เช่น วิ่ง ขี่จักรยาน ว่ายน้ำ รวมทั้งการออกกำลังกายที่บ้าน ทำสวน การเดินทางโดยใช้เท้าเดินหรือจักรยาน ก็ถือเป็นออกกำลังกายที่จะทำให้ร่างกายสมบูรณ์ได้เช่นกัน

ข้อควรระวังในการออกกำลังกายของวัยรุ่น คือ ไม่ควรเล่นกีฬาอย่างหักโหมรุนแรง ควรรู้จักป้องกันอันตรายที่อาจเกิดจากการบาดเจ็บอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุจากการออกกำลังกาย

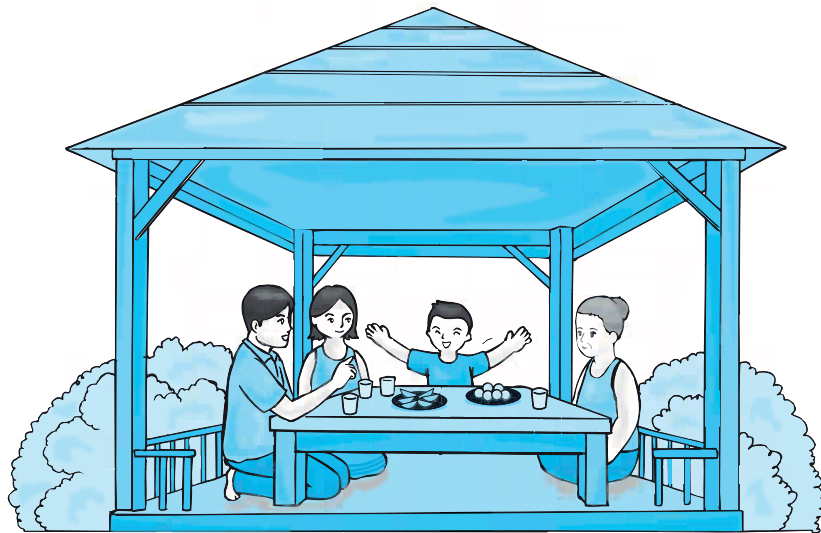

๒.๓ พักผ่อนอย่างไรให้เพียงพอ

วัยรุ่นต้องนอนหลับอย่างน้อยวันละ ๘-๑๐ ชั่วโมง และในระหว่างช่วงการเรียนหรือทำกิจกรรมต่างๆ ควรเปลี่ยนอิริยาบถ และพักสลับช่วงของกิจกรรมด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินและบำเพ็ญประโยชน์ เช่น เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน งานอดิเรก ค่ายเยาวชน เล่นดนตรี ร้องเพลง ฯลฯ ควรจัดสรรเวลาให้เหมาะสมระหว่างการดูโทรทัศน์ การเล่นอินเทอร์เน็ต เล่นเกม เรียนหนังสือ การออกกำลังกาย และการพักผ่อนนอนหลับ

๒.๔ อบรมเลี้ยงดูอย่างไรช่วยให้วัยรุ่นเติบโตอย่างสมบูรณ์

วิธีการอบรมเลี้ยงดูส่งผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของวัยรุ่น วิธีการของการอบรมเลี้ยงดูวัยรุ่นในแต่ละบ้านจะแตกต่างกันออกไปตามพื้นฐานทางด้านการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว บรรยากาศในบ้านก็เป็นสิ่งสำคัญในการอบรมเลี้ยงดู บรรยากาศการเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนจะช่วยให้เด็กมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการที่สมบูรณ์ในทุกด้านมากกว่าบรรยากาศการเลี้ยงดูแบบอื่น ๆ

การเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนควรมีลักษณะดังนี้

๑. พ่อแม่ให้ความรักแก่ลูก อบรมสั่งสอนในทางที่ถูกที่ควร ไม่เข้มงวดหรือปล่อยปละละเลยจนเกินไป ไม่ชมเชย เยินตี ว่ากล่าวรุนแรง ประชดประชัน

๒. พ่อแม่สนับสนุน ส่งเสริมลูกในด้านการเรียน การทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในบ้าน โรงเรียน และสังคม พ่อ แม่ และลูกร่วมกันวางแผนอนาคตของลูก โดยไม่ตั้งความหวังไว้สูงจนเกินไป จนกดดันทั้งพ่อ แม่ และลูก

๓. สมาชิกในครอบครัวมีการพูดคุยกันแบบเปิดเผย บรรยากาศเป็นมิตร รับฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน ใช้คำพูดสุภาพ

๔. พ่อแม่ใช้เวลาแ่ครอบครัวมากขึ้น

“
วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาที่ต่อเนื่องจากวัยเด็ก และพร้อมที่จะเข้าสู่ผู้ใหญ่
พันธุมธรรม การเลี้ยงดูและการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม
จะช่วยให้วัยรุ่นมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการอย่างสมบูรณ์
”

ท้าทาย ท้าทาย

๑. บันทึกรายการและปริมาณอาหารที่นักเรียนกินใน ๑ วัน แล้วเปรียบเทียบชนิดและปริมาณของอาหารกับตารางตัวอย่างอาหารสำหรับวัยรุ่นใน ๑ วัน เพื่อดูว่านักเรียนได้กินอาหารครบถ้วนในสัดส่วนที่เหมาะสมหรือไม่

๒. ชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงของตนเอง เปรียบเทียบน้ำหนักและส่วนสูงกับเกณฑ์มาตรฐานของวัยรุ่น หากพบว่าสูงน้อยผิดปกติ น้ำหนักเกินหรือน้ำหนักน้อย ให้วางแผนปฏิบัติตนเพื่อแก้ไขด้วยวิธีที่ถูกต้อง

๓. ออกกำลังกายและเล่นกีฬาเป็นประจำ บันทึกการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ที่เกิดขึ้นทุกสัปดาห์ที่คิดว่าเป็นผลจากการออกกำลังกาย และนำข้อมูลมาอภิปรายร่วมกันกับเพื่อนๆ เพื่อหาข้อสรุปที่เหมาะสมกับตนเอง

๔. แบ่งกลุ่มอภิปรายร่วมกันในหัวข้อ “การเลี้ยงดูลูกแบบไหน ดีบโตะสนใจ พ่อ แม่ และลูก” แล้วนำผลสรุปของกลุ่มเสนอหน้าชั้นเรียน

๕. สำรวจว่าตนเองใช้เวลาในการนอนวันละกี่ชั่วโมง เวลาดังกล่าวช่วยให้นักเรียนพักผ่อนเพียงพอหรือไม่ เพราะเหตุใด

๖. เขียนเรียงความเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของตัวเอง

แหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม

๑. ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน
๒. โรงพยาบาลหรือสถานบริการสาธารณสุข
๓. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ
๔. WWW.MOPH.GO.TH
๕. WWW.DMOKNOWLEDGE.NET
๖. WWW.MEDLINEPLUS.COM